

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 **Фінанси, банківська справа та страхування**
за магістерською програмою професійного спрямування «Управління
діяльністю банків на фінансовому ринку»

на тему:

«КОНКУРЕНЦІЯ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ»

Виконавець:

студентка ЦЗФН

Чубенко Катерина Олександрівна

(підпис)

Науковий керівник:

к.е.н, доцент

Гаркуша Ю. О.

(підпис)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми роботи. Фінансовий ринок виступає основою забезпечення розвитку національної економіки. Без розвинутого, конкурентоспроможного фінансового ринку неможливо забезпечити поступальний соціально-економічний розвиток держави, безпечне функціонування суб'єктів господарювання, підвищення добробуту населення, убезпечення різних сфер його життєдіяльності. Проте сьогодні в Україні фінансовий ринок перебуває на етапі становлення, а його розвиток супроводжується численними проблемами економічного, нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-аналітичного, кадрового і технологічного характеру. Чинне законодавство, що регламентує функціонування фінансового ринку, не є логічно завершеним. Бракує необхідних методичних розробок для підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності фінансових компаній. Немає ґрунтовних наукових досліджень і аналітичних матеріалів, пов'язаних з конкуренцією на фінансовому ринку України.

Конкуренція є невід'ємною складовою будь-якого розвинутого ринку, а конкурентна боротьба фінансових компаній спрямована на досягнення лідируючих позицій на фінансовому ринку. Адже, без конкуренції жоден ринок не може функціонувати ефективно, тому що конкуренція і конкурентна боротьба є основними інструментами розвитку економіки. Присутня конкуренція і на фінансовому ринку України, а про її посилення свідчить збільшення кількості фінансових компаній з іноземним капіталом, запровадження маркетингових та інноваційних технологій, а також увага, яка в останні роки приділяється кадровим проблемам, рекламі й популяризації послуг, котрі пропонуються банками, страховими компаніями, лізинговими компаніями, кредитними спілками та ін.

І тому, в умовах жорсткої конкуренції адекватна оцінка конкурентоспроможності даного ринку є актуальним завданням, вирішення якого дозволяє обґрунтовано вибирати перспективні напрями діяльності та шляхи досягнення конкурентних переваг на фінансовому ринку.

Метою роботи є дослідження та удосконалення теоретичних та методичних основ конкуренції на фінансовому ринку України.

Завдання дослідження:

- визначити теоретичні основи конкуренції на фінансовому ринку;
- визначити форми та види конкуренції на фінансовому ринку;
- проаналізувати та охарактеризувати методи оцінки конкурентного середовища на фінансовому ринку;
- оцінити сучасний стан конкуренції на ринку банківських послуг;
- проаналізувати конкурентні позиції банків та небанківських фінансових посередників на фінансовому ринку України;
- визначити ступінь конкуренції на фінансовому ринку Одещини;
- дослідити світовий досвід розвитку конкуренції на фінансовому ринку;

- охарактеризувати стан регулювання державою конкуренції на фінансовому ринку України.

Об'єктом дослідження є явище конкуренції на фінансовому ринку.

Предметом дослідження є теоретичні основи явища конкуренції на фінансовому ринку.

Методи дослідження: теоретичне узагальнення, порівняння та систематизація (при дослідженні сутності поняття «конкуренція», «конкуренція на фінансовому ринку»), фінансово-економічний аналіз та графічний аналіз (для наочного представлення результатів дослідження).

Інформаційною базою дослідження є концептуальні положення фундаментальних і прикладних наукових робіт провідних вітчизняних і зарубіжних учених в області теорії конкуренції, фінансів і банківської справи, а також закони України, нормативні правові акти, міжнародні стандарти фінансової звітності, публікації економічної періодики.

Робота ґрунтується на аналізі науково-методичної літератури, методичних посібників та напрацювань сучасних та попередніх економістів та вчених в галузі фінансів та банківської справи. Для розрахунку використані фінансові результати діяльності банків та небанківських фінансових посередників.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи складає 79 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 20 таблиць, 7 рисунків та список використаних джерел з 64 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи конкуренції на фінансовому ринку**» розглянуто сутність і значення конкуренції на фінансовому ринку, форми та види конкуренції на фінансовому ринку, Методи оцінки конкурентного середовища на фінансовому ринку.

Конкуренція в фінансовій сфері є об'єктивним явищем, котре зумовлено еволюцією в світовій фінансово-кредитній системі та зростанням потреб суспільства в капіталізації вільних грошових коштів.

Під конкуренцією на фінансовому ринку розуміють особливий тип взаємовідносин, який вимагає від суб'єктів ринку здійснення процесів управління своїми конкурентними перевагами у межах певної моделі(моделей) ринку за допомогою розробки та впровадження інновацій для досягнення поставлених цілей шляхом змагання, суперництва, співпраці, партнерства, співпідприємництва з конкурентами за найбільш повне та найкраще задоволення об'єктивних та суб'єктивних потреб у межах законодавства.

Найпоширенішою є конкуренція між банками, але у сучасних умовах вони відчують щоразу більшу конкуренцію з боку небанківських фінансових інститутів.

До основних видів конкуренції на фінансовому ринку можна віднести:

- внутрішньогалузеву конкуренцію;
- міжгалузеву конкуренцію;
- цінову конкуренцію;
- нецінову конкуренцію;
- недобросовісну конкуренцію.

Також, можна виділити такі форми прояву конкуренції на фінансовому ринку: функціональна, предметна та видова конкуренція.

Фінансовий ринок виступає основою забезпечення розвитку національної економіки, а тому, в цьому контексті актуальності набирає розробка науково-методичного підходу до оцінки конкуренції.

Сьогодні не існує однозначних підходів до методології дослідження конкурентоспроможності організації та складу показників у межах відповідних методів її оцінювання.

В ході роботи, було зроблено висновок, що найбільш практична методика розрахунку базується на оцінці динаміки ряду показників діяльності фінансових організацій. Серед показників, котрі дадуть змогу дослідити ефективність діяльності фінансових організацій України, було виділено: індекс концентрації, загальний індекс галузевої концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс Розенблюта, індекс Ганнаха та Кея та U-індекс.

За допомогою цих індексів фінансові організації можуть розраховувати рівень конкуренції на фінансовому ринку (як загалом на ринку, так і на окремих його сегментах) та на основі отриманих результатів робити висновки та розробляти рекомендації, для подальшого ефективного розвитку конкурентних позицій на ринку.

У другому розділі «*Оцінка стану конкуренції на фінансовому ринку*» проаналізовано стан конкуренції на ринку банківських послуг, конкурентні позиції банків та небанківських фінансових посередників на фінансовому ринку України, конкуренцію на фінансовому ринку Одещини.

Зважаючи на те, що банки грають ключову роль в проблемах збереження фінансової стійкості та надійності на грошово-кредитному ринку, завдання підвищення їхньої конкурентоспроможності є одним із пріоритетних, що стоїть перед керівництвом кожної банківської установи.

Для знаходження оптимальних шляхів підвищення конкурентоспроможності банківської системи, було проаналізовано сучасний стан конкуренції на банківському ринку України, досліджено рівень конкуренції між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами та здійснено аналіз конкуренції на регіональних фінансових ринках, на прикладі фінансового ринку Одещини.

При аналізі конкурентного середовища, конкурентоспроможності банків та їх конкурентної позиції, за основу було взято: обсяги активів, зобов'язань банків та достатність капіталу. Адже, саме фінансові результати відображають ступінь конкурентного успіху банку.

Аналіз конкурентного середовища показав, що серед 75 банків України (станом на 01.01.2020 року) АТ КБ «Приват Банк» майже за всіма показниками зайняв перші позиції в рейтингу банків України. Також до п'ятірки лідерів ввійшли «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «Укргазбанк» та АТ «Райффайзен банк Аваль». Важливо також звернути увагу, що чотири банки з п'ятірки лідерів є державними. Така їх позиція в рейтингу, зумовлена тим, що вони мають неабияку підтримку з боку держави та діють не зовсім в рівних умовах з недержавними банками, що робить з них більш сильніших гравців на банківському ринку України.

При аналізі конкуренції між банками та небанківськими фінансовими посередниками, було виділено, що кредитні операції, це саме той сегмент фінансового ринку на котрому банки найбільше зазнають конкуренції з боку небанківських фінансово-кредитних інститутів.

З проведеного аналізу динаміки кредитів наданих парабанками та банками, можна зробити висновок, щопоряд з цим, що кількість небанківських фінансово-кредитних установ щороку збільшується і в більших масштабах, ніж банки отримують ліцензії на діяльність. Проте з огляду об'ємів наданих кредитів, величину активів та динаміку середньорічних відсоткових ставок по кредитах банки все ж займають домінуючу позицію на фінансовому ринку.

Що ж стосується аналізу конкурентного середовища на фінансовому ринку Одещини, то виходячи з отриманих результатів було зроблено висновок, що ринок банківських послуг в області не є монополізованим, а переважна більшість банків працює в рівних умовах. А для забезпечення підвищення конкурентоспроможності банків в регіонах, необхідно реформувати банківську систему та створити необхідні умови для виникнення потужних регіональних банків, які б стимулювали розвиток усіх регіонів України.

У третьому розділі *«Шляхи розвитку конкуренції на фінансовому ринку»* запропоновано шляхи підвищення ефективності регулювання та підвищення рівня конкуренції на фінансовому ринку України.

В умовах глобалізації одним із важливих питань, залишається введення на законодавчому рівні ефективних підходів до регулювання та підвищення рівня конкуренції на фінансовому ринку України.

Так, українське державне регулювання конкуренції на фінансовому ринку вимагає якнайскорішого реформування. Азарубіжний досвід має стати орієнтиром на цьому шляху

Світовий досвід котрий було розглянуто в роботі доводить, що державний підхід полягає не лише у антимонопольному регулюванні, а й у встановленні нових правил, здатних усунути причини прояву недобросовісної конкуренції та зробити нормальні умови на ринку для розвитку добросовісної конкуренції.

В Україні на сьогодні основні засади конкурентного регулювання на фінансовому ринку окреслено у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а основним органом конкурентного регулювання є Антимонопольний комітет України та інші

державні органи, котрі здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг. Але, ці положення мають узагальнений характер, та не розкривають основних засад захисту конкуренції на ринку фінансових послуг, а основні регулятори більше зосереджені на питаннях фінансової стійкості учасників ринку, ніж на їх конкурентоспроможності та дотриманні ними основних вимог ведення чесної конкурентної політики на ринку.

Змінювати та створювати сильний конкурентний фінансовий ринок, для можливості виходу країни на міжнародну арену, необхідно саме зараз, доки наш фінансовий ринок знаходиться на стадії реформування.

Для цього необхідно:

- розробити більш радикальні засоби боротьби з будь-якими проявами домінування на фінансовому ринку;
- розробити на державному рівні єдиний підхід для визначення рівня монополізації фінансового ринку;
- ввести реформи котрі будуть стосуватися створення конкурентного середовища на регіональних ринках, для спонукання їх розвитку;
- сформувати у населення довірливе ставлення до представників фінансового ринку.

Також, варто розглянути, як варіант, створення нового виконавчого органу, котрий буде більш детально займатися питаннями регулювання та розвитку саме процесу конкуренції на різних ринках держави, враховувати особливість кожного ринку і вже на основі цього буде вводити методи регулювання чи заохочення конкуренції на ринку.

ВИСНОВОК

Проведені в роботі дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

Конкуренція є невід'ємною складовою кожного сегменту ринкової економіки, а її загостренню сприяють інтеграційні процеси у світовій економіці.

Під конкуренцією на фінансовому ринку розуміють особливий тип взаємовідносин, який вимагає від суб'єктів ринку здійснення процесів управління своїми конкурентними перевагами у межах певної моделі(моделей) ринку за допомогою розробки та впровадження інновацій для досягнення поставлених цілей шляхом змагання, суперництва, співпраці, партнерства, співпідприємництва з конкурентами за найбільш повне та найкраще задоволення об'єктивних та суб'єктивних потреб у межах законодавства.

Розвиток ринкової активності супроводжується процесами створення нових фінансових установ, що зумовлює подальше загострення конкуренції.

До основних видів конкуренції на фінансовому ринку можна віднести:

- внутрішньогалузеву конкуренцію;
- міжгалузеву конкуренцію;
- цінову конкуренцію;

- нецінову конкуренцію;
- недобросовісну конкуренцію.

Також, можна виділити такі форми прояву конкуренції на фінансовому ринку: функціональна, предметна та видова конкуренція.

Фінансовий ринок виступає основою забезпечення розвитку національної економіки, а тому, в цьому контексті актуальності набирає розробка науково-методичного підходу до оцінки конкуренції.

Сьогодні не існує однозначних підходів до методології дослідження конкурентоспроможності організації та складу показників у межах відповідних методів її оцінювання.

В ході роботи, було зроблено висновок, що найбільш практична методика розрахунку базується на оцінці динаміки ряду показників діяльності фінансових організацій. Серед показників, котрі дадуть змогу дослідити ефективність діяльності фінансових організацій України, було виділено: індекс концентрації, загальний індекс галузевої концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс Розенблюта, індекс Ганнаха та Кея та U-індекс.

Однією з проблем конкуренції на фінансовому ринку є мала вивченість цього поняття, адже вітчизняні та зарубіжні вчені досить мало приділяють уваги конкуренції саме на фінансовому ринку.

Аналізуючи конкурентнесередовище банківського ринку можна дійти до висновку, що серед 75 банків України (станом на 01.01.2020 року) АТ КБ «Приват Банк» майже за всіма показниками зайняв перші позиції в рейтингу банків України. Також до п'ятірки лідерів ввійшли «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «Укргазбанк» та АТ «Райффайзен банк Аваль». Важливо також звернути увагу, що чотири банки з п'ятірки лідерів є державними. Така їх позиція в рейтингу, зумовлена тим, що вони мають неабияку підтримку з боку держави та діють не зовсім в рівних умовах з недержавними банками, що робить з них більш сильніших гравців на банківському ринку України.

При аналізі конкуренції між банками та небанківськими фінансовими посередниками, було виділено, що кредитні операції, це саме той сегмент фінансового ринку на котрому банки найбільше зазнають конкуренції з боку небанківських фінансово-кредитних інститутів.

З проведеного аналізу динаміки кредитів наданих небанківськими фінансовими інститутами та банками, можна зробити висновок, щопоряд з тим, що кількість небанківських фінансово-кредитних установ щороку збільшується і в більших масштабах, ніж банки отримують ліцензії на діяльність, протепказники наданих кредитів, величина активів та динаміка середньорічних відсоткових ставок показують, що банки все ж займають домінуючу позицію на фінансовому ринку. Та незважаючи на це з кожним роком банки зазнають все більшу конкуренцію з боку небанківських фінансових інститутів. В цих умовах перед банками особливо гостро постає необхідність переосмислення своєї стратегії з метою визначення свого місця на ринку і формування портфеля конкурентних фінансових послуг.

Що ж стосується аналізу конкурентного середовища на фінансовому ринку Одещини, то виходячи з отриманих результатів було зроблено висновок, що ринок банківських послуг в області не є монополізованим, а переважна більшість банків працює в рівних умовах.

Світовий досвід котрий було розглянуто в роботі доводить, що державний підхід полягає не лише у антимонопольному регулюванні, а й у встановленні нових правил, здатних усунути причини прояву недобросовісної конкуренції та зробити нормальні умови на ринку для розвитку добросовісної конкуренції.

В Україні на сьогодні основні засади конкурентного регулювання на фінансовому ринку окреслено у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а основним органом конкурентного регулювання є Антимонопольний комітет України та інші державні органи, котрі здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг. Але, ці положення мають узагальнений характер, та не розкривають основних засад захисту конкуренції на ринку фінансових послуг, а основні регулятори більше зосереджені на питаннях фінансової стійкості учасників ринку, ніж на їх конкурентоспроможності та дотриманні ними основних вимог ведення чесної конкурентної політики на ринку.

В межах даної роботи було запропоновано наступне:

По перше. Державі необхідно розробити більш радикальні засоби боротьби з будь-якими проявами домінування на фінансовому ринку та запровадити єдиний підхід для визначення рівня монополізації фінансового ринку.

Також, варто розглянути, як варіант, створення нового виконавчого органу, котрий буде більш детально займатися питаннями регулювання та розвитку саме процесу конкуренції на різних ринках держави, враховувати особливість кожного ринку і вже на основі цього буде вводити методи регулювання чи заохочення конкуренції на ринку.

По друге. Для забезпечення підвищення конкурентоспроможності банків в регіонах, необхідно реформувати банківську систему та створити необхідні умови для виникнення потужних регіональних банків, які б стимулювали розвиток усіх регіонів України.

По третє. Необхідно сформуванню у населення довірливе ставлення до представників фінансового ринку. Поки в населення не буде сформовано довірливого ставлення до представників фінансового ринку, всі намагання та реформи не дадуть ніяких результатів, адже саме споживач і є тим об'єктом за увагу котрого і конкурують організації на фінансовому ринку.

На підставі викладеного можна зробити висновок - рівень конкуренції на фінансовому ринку в Україні свідчить про необхідність її підвищення. Це може бути забезпечено за допомогою розглянутих в роботі пропозицій, щодо покращення регулювання конкуренції з боку держави.

АНОТАЦІЯ

Чубенко К. О. «Конкуренція на фінансовому ринку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Управління діяльністю банків на фінансовому ринку».
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – явище конкуренції на фінансовому ринку.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти процесу конкуренції на фінансовому ринку України.

Проаналізовано теоретичні основи конкуренції на фінансовому ринку; форми та види конкуренції на фінансовому ринку; методи оцінки конкурентного середовища на фінансовому ринку; сучасний стан конкуренції на ринку банківських послуг; конкурентні позиції банків та небанківських фінансових посередників на фінансовому ринку України; ступінь конкуренції на фінансовому ринку Одещини; світовий досвід розвитку конкуренції на фінансовому ринку; стан регулювання державою конкуренції на фінансовому ринку України. Запропоновано шляхи підвищення ефективності регулювання та підвищення рівня конкуренції на фінансовому ринку України.

Ключові слова: банк, концентрація, конкуренція, фінансовий ринок, фінансові посередники, індекс концентрації, загальний індекс галузевої концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс Розенблюта, антимонопольна політика, конкурентна політика.

ANNOTATION

Chubenko K. «Competition in the financial market»

Thesis for Master degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance» under the master's program «Management of banks in the financial market».
Odessa National Economics University. – Odessa, 2020.

Thesis consists of three chapters. Object of study is the process of competition in the financial market

Thesis deals with theoretical aspects of the competition process in the financial market of Ukraine.

Author analysis theoretical foundations of competition in the financial market; forms and sees competition in the financial market; methods of assessing the competitive environment in the financial market; the current state of competition in the market of banking services; competitive positions of banks and non-bank financial intermediaries in the financial market of Ukraine; the degree of competition in the financial market of Odessa; world experience in the development of competition in the financial market; the state of regulation of state competition in the financial market of Ukraine. Suggested ways to increase the efficiency of regulation and increase competition in the financial market of Ukraine.

Keywords: bank, concentration, competition, financial market, financial intermediaries, concentration index, general index of sectoral concentration, Herfindahl-Hirschman index, Rosenblut index, antitrust policy, competition policy.